

MAJSTOR ŽANROVA, TEMATSKE AKTUALNOSTI I DRUŠTVENE KRITIČNOSTI

Igrani filmovi Vinka Brešana - *Feljton Hrvatski film, novinska kritika i društvo u 21. stoljeću* (6.)

Vinko Brešan (Zagreb, 1964.) zaključio je devedesete kao najpopularniji filmski redatelj. Njegovi filmovi *Kako je počeo rat na mom otoku* i *Maršal*, na čijim je scenarijima radio s ocem, kulturnim komediografom Ivom Brešanom, dobili su ne samo glavnu nagradu žirija i publike u Puli, nego su bili najgledaniji hrvatski filmovi u kinima devedesetih i dobili visoke ocjene kritike, što je u tim godinama bila rijetka pojava za domaći film.

Stoga je bilo iznenađenje kad je Brešan najavio svoj treći film *Svjedoci* (2003.) po romanu *Ovce od gipsa* Jurice Pavičića, nadahnutom tragedijom obitelji Zec. Brešan je napravio odmak od komedije po kojoj ga publika najbolje poznaje, navela je većina kritičara. Uvrštenjem u glavni natjecateljski program Berlinalea, *Svjedoci* su postali prvi hrvatski film nakon *Pada Italije* Lordana Zafranovića u Veneciji (i *Okupacije u 26 slika* istog redatelja u Cannesu) uvršten u glavni natjecateljski program jednog od tri najprestižnija svjetska festivala, što je uspjeh koji do sada nitko nije ponovio (Matanićev *Zvizdan* bio je u popratnom programu *Izvjestan pogled*). Na spomenutom festivalu *Svjedoci* su osvojili nagradu Ekumenskog žirija, ali i dobili zapažene kritike u međunarodnim medijima.

S tim renomeom film je stigao na Pulski festival i kasnije u kina, te je u dnevnom tisku dobio raznolike kritike, od dobrih od odličnih. *Večernji list* objavio je umjeren osvrt nakon premijere u Puli (Jurčić), a iznimno pohvalnu kritiku prilikom kino-prikazivanja (Heidl). **Josip Jurčić** naveo je da je fragmentarni pristup donio intrigantnu cjelinu, no prvi dio filma presporo uvlači gledatelja i postoji nedovoljna zainteresiranost za likove i njihove sudbine izvan glavne priče. S tehničke strane Brešan je po Jurčiću vrlo dobro odradio posao i snimio film koji funkcionira bez prevelikih zamjerki, ali mu nedostaje ona doza emotivnosti koja bi gledatelja natjerala da iz dvorane otiđe s uvjerenjem da je i on bio svjedokom tragične priče.

Janko Heidl pak smatra da je poneka sitnija mana (predugačko ponavljanje već viđenog, pomalo zbrzana završnica) zanemariva u odnosu na visoku razinu filmotvorstva kojom su predočeni odnosi među likovima i njihove prepoznatljive moralne dvojbe. S povjerenjem u snagu predloška, moć filma i vrsne glumačke izvedbe, Brešan prema Heidlu bez žurbe gradi i razgrađuje složene međuljudske odnose, usredotočujući se ponajprije na prikaz raspada moralnih vrijednosti u neprirodnim ratnim okolnostima.

Sanjin Petrović u svojoj pozitivnoj, ali pretežno deskriptivnoj kritici u *Jutarnjem listu* navodi da je priču o trojici hrvatskih vojnika koji ubijaju srpskog civila a zatim mu otimaju kći koja je bila svjedokom ubojstva, Brešan izložio fragmentirano, skaćući kroz vrijeme i svaki put nam dajući novi komadić slagalice.

Jakov Kosanović u *Slobodnoj* naglasak stavlja na odjek filma, navodeći da od *Maršala* nitko nije podigao toliku prašinu. Pita se i kakve osnove mogu imati zaključci po kojima Brešan sudjeluje u protudomovinskoj kampanji kad je već riječ o redatelju koji se domovinom bavi, tu ga se gleda, tu su mu dodijeljene najprestižnije filmske nagrade. Zaključuje da se Brešanu ne može spočitavati ideološki zatvoren film. Uspoređujući film s knjigom, navodi da je katarza u finalu filma, a rasplet je u Brešana odgođen, dok su *Ovce od gipsa* znale staviti točku.

Brešanov slijedeći film *Nije kraj* (2008.) kritika je vrlo dobro prihvatila. Nenad Polimac u *Jutarnjem* listu opisao ga je kao vrlo hrabar spoj ljubica, trilera i burleske koji ima u središtu radnje romancu bivšeg hrvatskog branitelja i srpske prostitutke. Marko Njegić u *Slobodnoj* navodi da je film slojevita ljubavna priča i ozbiljna vizura tihog rata predstavljena kroz autorov prepoznatljivi humoristični, pa i tragikomični diskurs. Vesna Pažin Laušić u *Slobodnoj* primijetila je da je film promoviran kao komedija, a zapravo je primarno ljubavni, i kao takav je mogao postići veći uspjeh kod publike.

Svećenikova djeca (2013.) vrlo su dobro primljena i kod kritike, koja je unisono pohvalila odličan tajming teme, i kod publike. Marko Njegić u *Slobodnoj* prepoznaje da je izolirana otočna zajednica mediteranskog podneblja zapravo suvremena Hrvatska u malom, čije je temelje Brešan prodrmao zdravom, vizualnostilski dotjeranom narodskom komedijom fizičkih gegova i gorko-slatkog humora. Pavičić ga u *Jutarnjem* opisuje kao majstoriju i Brešanov stilski najzreliji film, u kojem ateist Brešan iskušava katolika Matišića i *Svećenikovu djecu* iz drame pretvara u komediju, a priču o krizi vjere u priču o krizi ideologije. Milena

Zajović u *Večernjem* pak zaključuje da je autor dao do znanja da ne napada katolički sustav vrijednosti nego zloporabu onih koji bi ih trebali propovijedati, ali i živjeti.

Koja je ovo država (2019.) standardno dobiva visoku ocjenu kritike, ali i izaziva joj teškoće žanrovskog definiranja. Marko Njegić u *Slobodnoj* navodi da je to najdramskija i ponajbolje režirana Brešanova komedija, koja s dosta hrabrosti i subverzije govori o Hrvatskoj danas zatočenoj u jučerašnjici s pripadajućim traumama. Nešto kritičniji je *Pavičić* koji u *Jutarnjem* navodi da je film manje komedija, a više apsurdna tragedija. Hvali scenarij kao društveni simptom i kulturalnu dijagnozu, ali zamjera da je film pretrpan fabularnim linijama, komplicirano strukturiran, čudan hibrid: ponekad jako dobri provodni gegovi uronjeni su u cjelinu kojom dominira razočaranje, sjeta i zdvajanje, a dramski sloj teško se može uzeti za ozbiljno jer je film previše nonsens i situacijski iščašen. Zoran Vitas hvali film u *Večernjem listu* kao film o ovom našem apsurdistanu koji je duboko upečatljiv, znači i pametan, klasik, duhovit, s dobro odmjerenom dozom bizarnosti.

I premda se ovaj film doima izuzetno provokativnim zadiranjem u neka naizgled nedodirljiva mjesta, reakcija javnosti je zapravo izostala; film nije izazvao nikakav skandal, polemike ni kontroverze koje su autori očekivali, ni u dnevnom tisku ni drugdje. Možda je jedan razlog tome što je hrvatska stvarnost nerijetko bizarnija od onoga što Matišić i Brešan mogu zamisliti do te mjere da bi bila neuvjerljiva kao filmski scenarij (poput dnevnonovinskog naslova: *Župnik ga udario kombijem, a onda ga u kanalu opljačkao djelatnik hitne*).

Zaključno, može se reći da kritika u hrvatskom dnevnom tisku cijeni Brešana kao redatelja, da nema njegovog filma čija bi prosječna ocjena bila manja od vrlo dobre. Često se ističe njegovo redateljsko majstorstvo, vješto snalaženje unutar različitih žanrova i njihovo kombiniranje, izrazita aktualnost tema koje bira i društvena kritičnost, neovisno o tome radi li se o filmovima koji su bliži dramama ili komedijama.

Zlatko Vidačković, FILMOVI.hr, 6. prosinca 2020.

Napomena: Dopušteno je prenošenje sadržaja ovog feljtona uz objavu izvora i autora.